

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra hudební výchovy

Bakalářská práce

Chodský folklór v mateřské škole

Vypracovala: Julie Šlajsová
Vedoucí práce: PaedDr. Jan Holec Ph.D.

České Budějovice 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 20. března 2019

.....

Julie Šlajsová

Poděkování

Děkuji panu PaedDr. Janu Holcovi, Ph.D., za odbornou pomoc, konzultace a velkou trpělivost při tvorbě bakalářské práce.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se věnuje tématu: Chodský folklór v mateřské škole. Cílem této práce je rozšířit znalosti dětí o jejich rodném regionu. Postupně se naučí důležité údaje z historie, písničky v chodském nářečí, osvojí si základní prvky tradičních tanců a také se seznámí s chodskými zvyky. Všechna tato podtémata byla zahrnuta do uceleného pásma, které bylo vyzkoušeno v praxi v mateřské škole. Očekávaným výstupem je obohacení dětí v rámci jejich integrovaného bloku a rozšíření hudebního rozvoje.

KLÍČOVÁ SLOVA: dudy, kroj, jihozápadní region

ABSTRACT

The bachelor thesis is focused on folklore of Chodsko in nursery school. The goal of the work is spreading general knowlwdge of children about their region. They will learn gradually the facts of history, songs in the dialect, they meet the basic of traditional dances and customs of Chodsko. All of the topics was included in collection which was tried in a nursery school. The goal is an enrichment of children in their integreted block and spreading of musical development.

KYEWORDS: bagpipes, costumes, south-west region

Obsah

Úvod.....	8
1 Folklór a folkloristika – její počátky a výklad autorů	9
2 Chodsko.....	11
2.1 Geografie.....	11
2.2 Historie.....	12
2.3 Chodské zvyky, obyčeje	13
2.3.1 Velikonoce.....	14
2.3.2 Poutě.....	15
2.3.3 Máje	15
2.3.4 Tři králové	16
2.3.5 Masopust	16
2.4 Nářečí.....	18
2.5 Oděv na Chodsku – kroj	18
2.5.1 Mrákovský kroj tzv.dolský.....	19
2.5.2 Postřekovský kroj – horní Chodsko.....	20
2.6 Chodské soubory.....	21
2.6.1 Chodský soubor Mrákov z Mrákova	21
2.6.2 Národopisný soubor Postřekov	22
2.7 Lidová hudba a tanec na Chodsku	22
2.8 Typické hudební nástroje.....	23
3 Slavná jména na Chodsku	25
4 Praktická část	27
5 Realizace praktické části	28
6 Výsledky	49

7 Diskuze	50
Závěr	51
Bibliografie	52
Seznam příloh, obrázků a tabulek.....	55
Přílohy	56

ÚVOD

Tohle téma jsem si vybrala z mnoha důvodů. Jedním z těch hlavních je velký zásah moderní techniky do dětského světa. Jejím vlivem se dítě upíná spíše na virtuální realitu a nesleduje, co se děje kolem něj. Považuji za důležité, aby dítě předškolního věku vědělo, z jaké oblasti pochází, čím je tato oblast zvláštní, výjimečná, jaké se v ní udržují zvyky a tradice. Díky této mladé generaci se mohou zvyklosti dále zachovávat. Ráda bych se pokusila hravou formou předškolní děti obeznámit s regionem Chodska, tedy s tím, kde jsme, kde žijeme.

Zároveň mne tento region ohromuje již 22 let a myslím, že ohromovat ještě bude. Jsem členkou Chodského souboru Mrákov, díky němuž jsem se seznámila s některými z tradic a zvyků, písniček, tanců a říkadel a chtěla bych je předat mladší generaci. Dále bych své dosavadní vědomosti ráda rozšířila mezi děti v mateřské škole, protože chodský folklór je velmi rozsáhlý, čímž mi připadá zajímavý. Připojuji ho proto do edukativní formy v rámci hudebně-pohybových činností, které následně používám a ověřuji v praxi v mateřské škole.

Chodské písně a říkadla jsou melodické a většinou se v nich zpívá o nejobyčejnějších věcech, např. o práci, o lásce, o vojně. Nejsou složité na pochopení a dobře zapadají do tvoření činností pro děti. Občas se ovšem stane, že se můžeme setkat se slovy, která se dnes nepoužívají, vyslovují se jinak nebo pro nás mají odlišný význam než kdekoli jinde v České republice.

1 FOLKLÓR A FOLKLORISTIKA – JEJÍ POČÁTKY A VÝKLAD AUTORŮ

Folklór a jeho počátky jsou tu již velmi dlouho. Dalo by se říci už od počátku lidského bytí, ale věda, která se zabývá folklórem, tzv. folkloristika, se zrodila teprve nedávno, a to v průběhu 19. století. Díky folkloristice byla lidová hudba, tance a zvyky zaznamenávány do různých sborníků, systematicky zkoumány a tím i udržovány alespoň v psané formě. Již v 16. století ve Francii byl Michael de Montaigne jedním z prvních renesančních spisovatelů, který kladně zhodnotil hodnoty tzv. primitivních kultur. V Anglii byl folklór jedním z prvků národní literatury a začátkem sběratelské tradice. Angličtí i francouzští spisovatelé měli zájem spíše o básnickou složku písní než o tu hudební, stejně tak to bylo i v českých zemích. Tam byla lidová kultura zpozorována v josefínské době a v době, kdy se probouzí selské písmáctví a píší se malé písňové sborníky. V osvěcenské době to byl Josef Dobrovský, který výrazně pomohl a položil základy folkloristiky metodou srovnávací. Srovnával literární a historické materiály, zejména přísloví. Preromantickým literátem proměňujícím terminologii lidové kultury byl Josef Jungmann. Oproti Dobrovskému se uchýlil k označení *prostonárodní písně*. Dalšími představiteli folklorní tematiky byli např. František Ladislav Čelakovský (preferoval a zajímal se o estetické, mravní, vlastenecké i náboženské hledisko), bratři Grimmové nebo Max Konopásek. Ten tvrdil, že český folklór je stejně jako náš jazyk silně ovlivněn germánskými prvky. Snažil se, aby se čeští spisovatelé zabývali spíše slovanským folklórem (ukrajinskou kolomyjkou). [1]

Kdybychom hledali ve starší literatuře nějakou obecnou definici folklóru, většinou bychom se setkali pouze s pojmem lidová píseň. Např. J. G. Herder (zakladatel produkční teorie) tvrdí, že lidová píseň byla píseň „*prvobytných národů, ale i každá píseň známého i neznámého autora, která byla zpěvná, jejími nositeli zpravidla byli prostí, umělou kulturou nedotčení lidé. Jejich charakter se v písni odráží příslušným obsahem, formou, vášnivostí i prostotou.*“ [1] Německými vrcholnými představiteli romantismu byli bratři Grimmové (Jakob a Wilhelm). Ti založili mytologickou školu, jelikož jejich teorie folkloristiky se zakládala na spojení mytologie a náboženství. Podle jejich teorie „*...nemají folklorní projevy své autory. Jejich původ je zahalen tajemstvími a leží daleko v temnotách minulých dob.*“ [2] Až v roce 1979 Bohuslav Beneš vydává

knihu *Úvod do folkloristiky*, kde folklórem nazývá: „*Soubor slovesných, hudebních, písňových, tanečních a divadelně-dramatických projevů s estetickou intencí. Tyto projevy vycházejí z tradice, kterou v tomto případě můžeme považovat za komplex výrazových a významných prostředků, postupů, situací a akcí, z nichž čerpají lidoví autoři nebo interpreti.*“ [2] Zároveň polemizuje o tom, že by se folkloristika dala považovat také za vědu historickou. Společně s etnografií, sociálními, filologickými vědami je totiž těsně na pomezí. „*Předmětem zkoumání folkloristiky jako vědního odvětví etnografie jsou jevy a procesy lidového života, které označujeme jako lidovou slavnost, zpěv, hudbu, tanec a lidové divadlo.*“ [2]

Myslím, že se všichni shodují v tom, že tento pojem nese v sobě něco starého, lidového a někdy neurčitého, protože, jak někteří autoři sami tvrdí, lidové písničky nemusí mít vždy autora, anebo jsou kolektivní prací. Pro mě samotnou je folklór tradice, která pomalu zaniká, ale v některých obcích díky nadšené mladé generaci ještě stále žije, proto je třeba se stále učit a poslouchat, ať můžeme to pomyslné „bohatství“ dále předávat. Pokud budu konkrétnější, je region Chodsko ve svých krojích, tradicích i písničkách velmi rozmanitý, neboť se dělí na dvě části, které se od sebe těmito prvky odlišují.

2 CHODSKO

Chodský folklór je v jihozápadních Čechách stále ještě živou tradicí, která svou dlouholetostí láká nejen české turisty. V letních měsících se zde konají Chodské slavnosti, které jsou jakousi přehlídkou tradic, chodských krojů a písniček a také ukázkou typických chodských nástrojů, jako jsou např. dudy, fanfrnoch či vozembouch. V minulosti na Chodsko zavítalo i několik českých spisovatelů, např. B. Němcová, K. J. Erben nebo také A. Jirásek, který napsal knihu Psohlavci (1883), jejíž obsah je s tímto regionem velmi spjatý. Z historického hlediska nejsou některé informace v jeho díle doložitelné a odborníci se shodli, že jsou i značně upravené a nepravdivé. Stále však byl autorem, který region navštívil, s Chody pobyl a na základě zkušenosti napsal knihu, jež vedla k edukaci ostatního obyvatelstva. Jediným spisovatelem a historikem, který se zabývá historií i regionem, je Eduard Maur (*1937). [3]

2.1 Geografie

Oblast Chodska se rozkládá na jihozápadní části České republiky. Velmi úzce sousedí s Německem, což nemálo souvisí také s chodským nářečím. Chodsko se dělí na horní a dolní, tj. východní a západní část, což souvisí s kroji i dřívější úrodou na polích a hospodařením. Dolní Chodsko odjakživa disponovalo větším bohatstvím. Protože jeho půda byla úrodnější, mohlo se zabývat zemědělstvím. Chodsko horní bylo naopak z důvodu větší hornatosti chudší. Také více tíhlo k řemeslu, keramice či kanafasu. Mezi „*hornochodské*“ vesnice patří Postřekov a Klenčí pod Čerchovem, doplňuje je Chodov, Újezd a Draženov. Stráž, Tlumačov, Mrákov, Klíčov, Chodská Lhota a Pocinovice jsou vesnice, které tvoří dolní Chodsko. Většina lidí si myslí, že centrem Chodska jsou Domažlice, ale není tomu tak. Domažlice jsou nyní centrem Chodských slavností, které se konají každé léto v srpnu. Historicky Domažlice sice byly městem, kde sídlil soud a rychtář, který měl hlavní slovo ve věcech soudních a právních, Chodové však patřili dlouhou dobu pod správu panovníka, nikoli pod Domažlice. Ani vztahy mezi Domažlickými a Chody nebyly vždy zrovna vlídné. [4]

2.2 Historie

První zmínky o Chodech jsou dochovány ze 14. století v souvislosti s bitvou u Brůdku. Chodové měli tehdy strážit hranice před vpádem vojsk Jindřicha III., který zaútočil na naše území a utkal se s českým knížetem Břetislavem I. Tato historická událost byla zaznamenána v Dalimilově kronice. Spekuluje se o tom, že Chodové se vyskytovali na našem území již v 7. století, kdy naše území kolonizovali Slované. Avšak nikde není doložena skutečnost, že by se tyto dva národy nějak mezi sebou setkaly. [4]

Jak již bylo zmíněno, Chodové měli za úkol po celém jejich území chodit a držet stráž (od slova *chodit* je také odvozeno jejich pojmenování). Nebyla to práce lehká, naopak byla velmi fyzicky náročná. Kromě hlídání hranic měli na starost jejich správné vyznačování nebo bezpečí provozu na stezkách. Ačkoliv tímto nesli na svých bedrech velký závazek a povinnost vůči státu, plynula z toho pro ně různá privilegia, která ostatní lidé v zemi neměli. To, že službu na hranicích brali vážně, dokazují i historické zápisy. [4] Již Jan Lucemburský (v roce 1325) Chodům přidelil první privilegium „*užívati u soudu všeho toho práva jako královské město Domažlice a povoluje jim, aby směli docházet k soudu do Domažlic jen ve čtyřech týdnech.*“ [5]

Po Bílé hoře, v tzv. pobělohorské době, nastaly pro Chody roku 1621 těžké časy. Dostali se pod správu Lamingenů z Albenreuthu. Postupně byla jejich práva oklešťována a ztratili také všechna privilegia. Zasloužil se o to Chody nenáviděný Wolf Maximilián Lamingen („Lomikar“). Za jeho spravování tohoto území (od roku 1652) proběhlo několik povstání, která většinou dopadla v neprospěch Chodů. [6]

Jan Sladký zvaný Kozina, který je pro Chody dodnes velkým vzorem, se narodil roku 1652 Janu Sladkému a Anně Havlovic v Újezdě na statku „U Rosochů.“ Přízvisko „Kozina“ dostal díky svému otci. Ten roku 1670 koupil statek, kde se takto říkalo po chalupě. I když rok na to (1671) přišla nešťastná událost a na gruntu zůstali s matkou a se starším bratrem Vavřincem sami, vyhlídl si Jan svoji nevěstu. S Dorotou Pelnářovou z Újezda měl šest dětí, ale dospělosti se dožily pouze dvě. Kozinova podobizna se žádná nedochovala. Existuje pouze jeho krátká charakteristika v díle G. L. Weisela „Chodenprozess“, kde se tvrdí, že byl silné střední postavy, pevné povahy bez falše. Této charakteristice by se dalo věřit, neboť Kozina byl velkým zastáncem Chodů

a žádal jen spravedlnost, které se Chodům nedostávalo. Privilegia byla porušována ze strany Lamingenů, neboť chtěli, aby Chodové vykonávali robotu. Třikrát se Chodové vydali do Vídně, aby je císař přijal a uznal jim práva a privilegia (hlavě privilegium o nevolnictví a robotě). Opakovaně se vrátili pouze s prosbou smíru a vyřešení situace poklidnou cestou. Ani jedna strana neustoupila. Lomikar i místodržící trvali na poslušnosti a robotě. Tvrdohlaví a cílevědomí Chodové zase na volnosti a na uznání všech dosavadních privilegií. Až napočtvrté chodská delegace tvořena Kozinou, Hrubým, Ecllem a Forstem donesla z Vídně reskript z 18. května, který vypadal pro Chody velmi slibně. Nevěděli však, že císař chce jejich dlouhotrvající spory s Lamingeny jednou provždy ukončit, a proto poslal do Prahy o pět dní dříve (12. května) listinu, která definitivně zrušila všechna práva Chodů. Pražští úředníci před zraky chodských stoupců dne 18. června všechna privilegia rozstříhali a tím byla prohlášena za neplatnou. Chodové se museli Lamingenům podvolit, dokonce byl sepsán i ponížený list císaři a místodržícím. Soud vydal dva rozsudky ve věci chodských povstání a ani s jedním nebyl Wolf Maximilián Lamingen spokojen. [7] Dožadoval se popravy alespoň toho nejvzpornějšího, kterého se také nejvíce bál, neboť mu jednou Jan Sladký řekl: „*A kdybych měl být i oběšen, umřu přece jako poctivý člověk.*“ [8] A to se také 28. listopadu 1695 v Plzni za přihlížení několika desítek Chodů stalo. Poslední slova před skonáním: „*Lomikare! Lomikare! Do roka budeme spolu stát před súdnú stolicí boží, hin se hukáže, hdo z nás,*“ jsou pouze nepodložené spekulace v Jiráskových Psohlavcích. [9] Na Trhanovském zámku o rok později (2. listopadu 1696) W. M. Lamingen skutečně umírá, ale tato možná souvislost není doložena písemnou formou. Byl pochován v kostele sv. Martina v Klenčí pod Čerchovem. [8]

2.3 Chodské zvyky, obyčeje

Zvyků i obyčejů na Chodsku je v dnešní době už málo. Většinou se jedná spíše o vesnice, ve kterých se zastavil čas a kde tradice stále plynou. Dalo by se však říci, že historicky bylo Chodsko územím velmi plodným, co se zvyklostí týče. Psal o nich nejeden spisovatel – J. F. Hruška, Č. Zibrť. Díky bavorské menšině, která pohraniční oblast kolonizovala v 18. století, se promítá část jejich zvyků také v těch chodských zvycích. Většina lidových tradic je doprovázena hudbou, zpěvem i tancem. Proto jsou nedílnou součástí pásem chodských souborů. [10]

Tabulka 1 – Přehled svátků

Roční období	Svátky
JARO	VELIKONOCE, APRÍL, PÁLENÍ ČARODĚJNIC, MÁJE
LÉTO	POUTĚ
PODZIM	DOŽÍNKY, POSVÍCENÍ, PŘÁSTKY
ZIMA	NOVÝ ROK, TŘI KRÁLOVÉ, MASOPUST

2.3.1 Velikonoce

Velikonoce jsou svátkem hlavně křesťanským. Důležitým dnem byla a je postní neděle – tedy den před Vzkříšením. V minulosti chlapci dlouho před tímto dnem chodili na vrbové či olšové proutí, aby jim do neděle vykvetlo. Pak z něj mohli uplést pomlázku a ověnit ji stuhami. Věřili, že jim přinese štěstí. V kostele se pomlázky posvětily a poté se s nimi obcházela pole, hřbitovy a zabodávaly se do osetého pole nebo se věšely ke kříži, aby přinesly štěstí a hojnou úrodu. Na Zelený čtvrtek odlétaly do Říma zvony. Proto chodili chlapci „drkáči“ s „klepačkami“ nebo „řehtačkami“ po vsi ráno, v poledne i večer. Oznamovali tím hodiny. Tento akt trval až do soboty. Lidé také věřili, že pokud budou dosyta jíst zelené jídlo (hrách, čočku), budou na přes rok bohatí. Páteční den byl hlavně duchovní. Lidé mohli chodit do kostela v průběhu celého dne a připomínat si ukřižování Ježíše Krista. V neděli se ženy omývaly vodou, aby byly zdravé. Nesměl je však nikdo spatřit a nesměly při tom promluvit. V pondělí se obvykle hrály zábavné hry s vejci. Jedna z her například spočívala v tom, že první hráč držel vejce za špičku a druhý se do něj snažil strefit mincí. Dnes se na Velikonoční pondělí pořádají pouze soutěže v hodu vejcem. Ten, kdo hodí vejce nejdále, je vítěz a smí sníst všechna vejce ostatních hráčů. Kromě této hry se jako všude chodí s pomlázkou, avšak za doprovodu chodských písniček. [11]

2.3.2 Poutě

Na Chodsku mělo slavení poutě zpočátku spíše církevní charakter. Byla to nejdůležitější událost roku. Slavnost probíhala ve svátek svätce, kterému byl zasvěcený kostel nebo kaplička v obci. Až na počátku 19. století k této oslavě přibýly trhy, kočovníci s kolotoči a herecké společnosti nebo zvěřince. Domažlická pouť bývala velmi vyhlášená. Slaví se již od roku 1851 společně se svátkem svätého Vavřince. Koná se vždy první neděli po Vavřincově svátku. Strava byla o poutích bohatší. K obědu si lidé dávali masový vývar s nudlemi, knedlo zelo vepřo s „máčedlem“ (výpek z masa, olej) a kynuté knedlíky. Druhou variantou byl houskový knedlík a pravá svíčková omáčka s hovězím masem. Starší generace tuto tradici drží společně s tradičním chodským koláčem. [10] (Příloha 1 zobrazuje tradiční sladkost)

Odlišnost obou oblastí Chodska se promítla i v tomto pokrmu. Chodský koláč se připravuje z kynutého těsta, na jehož plochu se dává tvaroh, mák a povidla. Okraje se mažou vajíčkem a nahoru se sypou hrozinky a mandle. Rozdíl je hlavně ve vzorech a ve způsobu nanášení tvarohu. Na horním Chodsku se tvarohem nejdříve udělá vzor a prázdná místa se vyplní mákem a povidly, kdežto na dolním Chodsku se na vykynutý ovál nejdříve nanese tvaroh a poté se mákem a povidly „merhuje“ (maluje). [11]

2.3.3 Máje

Stavění máje dnes probíhá velmi jednoduše. Vysoký strom se nahoře ozdobí pentlemi, pod ověšený vrchol stromu se ještě pověsí jakási obruč obalená chvojím a také na ni se zavěsí pentle (dříve ještě vyfouklá vejce, šátky). Nesmíme však zapomenout zmínit, že je stále tradicí máji hlídat, a to až do rána. Chasa se buď mezi sebou domluví na pravidelném střídání stráží, anebo ji hlídá skupina hochů/chlapů po celou noc dohromady. Pokud se jim nepodaří máji uchránit a někdo jim ji přes noc pokácí, znamená to pro ně velikou ostudu. Před několika desítkami let se ještě poté hledal viník. Pokud se našel, byl požádán o vrácení máje. Mimo stavění obecní máje, tzv. krále, se stavěly menší máje před každý dům, v němž bydlela dívka. Máj se nemusela postavit rovně. Pokud spadla během stavění, bylo to nemilé znamení. Říkalo se, že dívka není poctivá. Chlapec mohl před stavění postavit suchou máji, neboť se

na milou zlobil. Slavení máje nebyla jen jednodenní záležitost. Trvala třeba celý měsíc, tedy až do konce května. Druhý den se před hlavní májí sešla skupina chlapců, kteří mezi sebou vybrali „krále“. Jeho úkolem bylo si zatancovat s každou dívkou ve vsi. Dívka se musela z tance vyplatit, pokud tak neudělala, čelila posměchu celé vsi. Dívka, již se vyplatit podařilo, se zapojila do průvodu. Po vykoupení všech děvčat ze vsi se na návsi zpívalo a tancovalo. Nesmíme ještě zapomenout, že v noci se také provádělo a dosud provádí psaní vápnem/křídou před každé stavení. Většinou napsal o lidech, kteří v domě bydlí, něco vypovídá. Této aktivity se účastní většinou omladina. [10]

2.3.4 Tři králové

Svátek tří králů není zcela lidový svátek. Je spjatý s narozením Ježíše Krista. Je ale zajímavé, že ženy/dívky na Chodsku si ho lidovějším zřejmě chtěly udělat, proto si všelijakými způsoby například věštily budoucnost. Vyráběly si ze skořápek ořechů lodičky se svíčkami. Ty zapalovaly a pouštěly po vodě. Komu jako prvnímu svíčka zhasla nebo se lodička utopila, ten měl být do roka mrtvý. Den před svátkem ženy lívaly do vody olovo. Tyto tradice mám já osobně spojeny ne až s Novým rokem, ale spíše se Štědrým dnem. [11]

Převlečení za tři krále v okolí Domažlic chodívali chudí lidé (žebráci). Dostávali za známou písničku „My tři králové“ malé pohoštění (chleba, vejce, brambory). Druhou variantou tří králů byl kostelník a učitel. O třetím členovi se nikde nepíše. S sebou nosili kadidlo (jeden z poznávacích znaků tří králů) a svěcenou vodu. Každé stavení posvětili a vykouřili. Stejně jako dnes psávali K † M † B † a rok (Christus monsiem benedikat = Kristus ať požehná příbytek). [10]

2.3.5 Masopust

Tento radostný zimní svátek trvá od Třech králů do Popeleční středy. Během něj v minulosti probíhaly zabijačky, svatby, tancovačky a samozřejmě masopustní průvody. Říkalo se, že pokud se na masopust vdáš, budeš mít šťastné manželství. Na Chodsku měl masopust opravdu velkou váhu. Tancovalo se a zpívalo poslední tři dny a tři noci téměř bez ustání. V průvodech chodily „maškery/maškary,“ které od lidí vybíraly dary, zároveň tancovaly a zpívaly masopustní písničky. O masopustu chodily „*prabůdky*“. To znamená, že se děvčata převlékla za chlapce a chlapci za děvčata. Na „*Tučnýj štvrtek*“

byl, jak už název napovídá, těžký a tučný oběd – zelí, vepřové, knedlíky a šišky. Probíhaly většinou zabijačky a odpoledne se chodilo k muzice. Tradicí bylo, že muziku platili chlapi. Ženy pekly smažené šišky, koblihy, boží milosti a „mjetanky“ (zelné placky). [6]

V dnešní době už se tohle veselí velice omezilo a většinou chodí v sobotu masopustní průvod. „Maškary“ chodí od domu k domu, vybírají peníze a čekají, že jim lidé dají něco k zakousnutí nebo k pití. Za vybrané peníze se zaplatí kapela, která hraje během průvodu k tanci i k poslechu. Jsou-li lidé štedří, zbyde i na zaplacení pohoštění v hospodě, do které chodí lidé v maskách po průvodu a kde veselí pokračuje až do pozdních nočních hodin.

Jednou vsí na horním Chodsku, kde se masopust už dlouhá léta drží téměř celý týden, je Postřekov. Tradice během let zanikla, ale poté se opět probudila, stačila zlidovět a nyní po několik generací stále trvá. Počáteční veselí probíhá v pátek navečer, kdy je tzv. sezpívána v hospodě „U Hadamů“. V sobotu se pořádá maškarní bál, tzv. šibřinky, a v neděli prochází Postřekovem krojovaný průvod, tzv. kytičková. V pondělí se koná babský bál, který je určen pro sezdané a starší. Neznamená to však, že by na tento bál nechodili i mladí. Děvčata chodí v selských šatech, chlapi nikoli. Ti oblékají černý oblek. Během neděle a pondělí se v Postřekově také prostřídá spousta lidí z okolních vesnic nebo z pohraničí – pro ně je to nezvyklá událost. V úterý, v den, kdy masopust končí, chodí „maškary“. Průvod má však rozdílný průběh než v okolních vesnicích. Masky nechodí od domu k domu, ale přesně vyznačenou trasou přes ves. Mezi maskami se také objevují krojované páry. Některé masky jsou specifické tím, že vyjadřují určitou symboliku nebo mají v průvodu svoji roli. Např. „lagraůti“ jsou chlapi, kteří dovršili osmnáctého roku, mají na sobě chodský kroj a nesou na ramenou Masopusta. Dalšími aktéry jsou soudce s katem. Ti dávají rozsudek Masopustovi a vedou hlavní řeč na konci průvodu. Zmiňují ve svém projevu stav v České republice s humorným, občas ironickým podtextem a samozřejmě shrnují celý rok v Postřekově. Všechny nešvary dávají za vinu Masopustovi, proto ho nemilosrdně popraví. V ostatních vesnicích se většinou zapaluje a hází do rybníka. Po nevyhnutelné smrti následuje závěrečná známá píseň „Huž je konec Masopustu, bájo...“ [12]

2.4 Nářečí

Chodský dialekt se ocitá jako každé jiné nářečí ve velkém úpadku. Díky starším generacím a spisovatelům ho však stále ještě lze slyšet i vidět. Bulačina, jakožto další název pro chodské nářečí, je jediná zachovaná v Čechách. Odlišností v nářečí oproti českému jazyku není málo, proto zde budou uvedeny jen nejčastější a nejznámější formy. [6]

Začíná-li slovo na samohlásku *a* nebo *u* (či *i*, *e*), je typické před ně přidávat hlásku *h-*. Někdy to platí i uprostřed slova (*haby, haž, haprýl, Hanče...*). Hlásky *v-* občas mizí ze slov a není ničím nahrazena (*sjet, dje, kjete...*). Slabika *vi-* se někdy zjednodušuje na pouhé *-i-*, třeba ve slovech *lajce, bradajce, jalojce, ...* Dalším typickým znakem pro chodské nářečí je prodlužování sloves v infinitivech (*běřit, hořit, humřit, klečit*). Poslední známou a často slýchanou obměnou je uprostřed slova změna souhlásky *d-*, která je většinou mezi samohláskami nebo mezi souhláskou a samohláskou (*děrek, jereš, Haram...*). [6]

2.5 Oděv na Chodsku – kroj

Chodsko je jedinou oblastí v Čechách, kde se po dobu několika století až do současnosti udržel lidový kroj. V 60. a 70. letech 19. století se stal typickým oděvem kroj ve svátek. Prošel drobnými úpravami, které byly vynuceny hlavně změnou doby a nedostupností některého látkového materiálu. Dnes je kroj vyhrazen jen pro mimořádné události. V oblasti Postřekova a Mrákova je kroj pro nejstarší generaci (hlavně na dolním Chodsku) stále všední záležitostí oproti „panskému“ (všednímu) oblečení. Mezi dolským ženským krojem a krojem z horních vesnic existují patřičné rozdíly. Oproti hornímu Chodsku bylo dolní vždy více majetkově zabezpečeno, i proto má kroj bohatší vyšívání, rukávce jsou škrobené a vázané nad zápěstím. Šátky u svátečního kroje jsou černé, zdvižené hřebenem z rohoviny (dnes spíše z plastu). Při významných příležitostech ženy nosí na nohou „*bůtky*“ (chodské střevíce). V Postřekově se nosí tištěné šátky bez hřebenů, paličkované krajky na rukávcích, které jsou méně škrobené a nejsou zdvižené příliš nahoru nad lokty jako na dolním Chodsku. U mužského kroje tolik rozdílů nenajdeme. Tedy až na vyšívky, kterými se kroje liší

stejnou měrou jako u žen. V minulosti existoval třetí typ kroje, tzv. staňkovský. Ten se vyskytoval na Chotěšovsku a Klatovsku a nesl už znaky všedního oblečení. Díky chodským souborům se tato tradice neztratila, a tudíž můžeme být její součástí několikrát do roka. Členky souborů obvykle kroj dědí. V dnešní době se už nenajde mnoho švadlen a krejčích, kteří by ušili kroj na míru a správně. Proto není lehké sehnat části krojů. [13]

2.5.1 Mrákovský kroj tzv. dolský

V této oblasti má ženský kroj mnoho podob, proto jsem si vybrala pouze dvě nejčastější varianty. První variantou je kroj do tance, tzv. „rukávečky“, nebo se mu také říká malý kroj. Variantou druhou je sváteční kroj s rukávci (také těžký kroj). Kroj ve svátek je dvojího typu: tmavý a světlý. Tmavý se nosí ve smutek nebo v období před Vánoci či masopustem. Světlý (veselý) se obléká na bály, poutě, vystoupení chodských souborů nebo na Boží tělo. Malý kroj se skládá z krátkých bílých „rukáveček“, které jsou zdobené u krku i na krátkých rukávcích červenou mašlí, ze sukňe neboli „kanduše“ a z těžké zástěry. Na hlavě se nosí bílý šátek s barevnými květy, na nohou červené punčochy (ty se nosily i ve smutku) a černé střevíce. V rukou se drží na bílém plátně červeně vyšíváný „šáteček.“ Teď se do módy vrací tzv.: „vínek,“ což je jakási čelenka z bílého plátna s ručním vyšíváním. Tento „trend“ zaznamenala B. Němcová ve 40. letech 19. století. Těžký sváteční kroj se od toho malého dost liší, neboť si ho žena nezvládne sama obléct a také má více částí. Skládá se ze „šerky“ (sukně), mnoha spodniček, rukávců, „lajblíku“ (vyšívaná vesta), „fěrtuchu“ (zástěry), barevného šátku, bílého šátku, černého šátku na hlavu s výšivkami, šátečku do ruky, červených punčoch, černých bot nebo „bůtek“ a z „pantle“ (barevná stuha do pasu). [13] (Příloha 2 a Příloha 3 ukazuje rozdíl mezi kroji, obrázek ženských krojů - Příloha 4)

Zato mužský kroj je velmi jednoduchý. Oproti ženskému se dělí podle událostí pouze na lehčí, ten je určen na léto, a teplejší, což je forma na zimu. Během historie se mužský kroj začal vytrácet a byl nahrazován civilním oblečením. Posledním kusem oblečení, který se zachoval, byla vyšívaná košile. Ta se nosila k saku a k černým společenským kalhotám na bály. Jak už bylo zmíněno, mužský kroj teď tvoří bílá vyšívaná košile, pod kolena vázané žluté kalhoty tzv. „praštěnky“. Ty v minulosti byly šité z jelenicové nebo skopové kůže. Pod „praštěnky“ patří bílé punčochy nad kolena

a černé taneční boty nebo se také nosí černé „*vysokačky*“. Na košili se vezme tmavě modrá, na zádech vyšívaná vesta se zlatými knoflíky, které se zapínají jenom dole (ostatní jsou pro parádu). Na hlavě se nosí čepice „*vydrovka*“, které se tak říká, protože její okraj býval lemován vydří kožešinou. Dnes je již nahrazena kožešinou umělou [13]. (Příloha 5-foto muže v chodském kroji)

2.5.2 Postřekovský kroj – horní Chodsko

Dalo by se říci, že u žen se kroj zachoval větší měrou v Postřekově než v Mrákově. Nevidíme jej pouze u členek souboru na vystoupeních, ale ženy v něm chodí na bály i na masopust. [14]

Stejně jako v dolním Chodsku je i v horním krojů více, proto opět zmíním jen ty nejznámější. Tzv. „*přástkový kroj*“ nosí mladá děvčata k tanci a do „*přástek*“ (společné předení) - odtud také pochází jeho název. Kroj se skládá z rukávců (také nazývaných jako přástková košile), které nejsou příliš naškrobené a vážou se nad loket. Na límci je „*vyjkladek*“ s ozdobami. Nad spodničkou se nosí sukně – „*šerka*“ červené barvy, na níž se zaváže modrý (tmavý) fěrtuch. Pod „*želínkovým*“ červeným šátkem s třásněmi se nosí „*lajblík*.“ Oproti „*lajbiku*“ u mrákovských děvčat je postřekovský vidět a má menší „*jelítka*.“ Ta drží šerku v rovině. Jeho výstřih a knoflíky jsou zakrývány velkou červenou mašlí. Cípy „*želínkového*“ šátku jsou zastrčené pod „*lajblík*.“ Na hlavě děvčata nosí červený bavlněný šátek, který je bez hřebenu. Na nohou ženy mají červené punčochy a černé boty (Příloha 10 je vyfotografován „*přástkový*“ kroj). Druhým krojem, jenž se podobá „*rukávečkům*“ na dolním Chodsku, je kroj pracovní. Chudším prvkem je „*kandůš*“. Tato sukně je červená bez vzoru, až na krajkou na zadní části. Ta je vyzdobena zeleným či modrým „*pantlem*“. Členky souboru většinou krajkou na zadní straně „*kandůše*“ nemají. Z „*kandůše*“ vykukují malé rukávky, které jsou kolem krku lemované červenou mašlí. Další červená mašle, tzv. „*nápěnka*“, je navázaná vepředu na „*kandůši*“ a sahá až k „*fěrtuchu*“, který se převazuje „*pantlem*“. Nenosí se červené, ale hnědé punčochy společně s tištěným šátečkem do ruky („*vyjskáček*“). Na hlavu se nesmí zapomenout zavázat menší červený puntíkový šátek [14] (ukázka kroje s červenou sukní bez vzoru - Příloha 11).

Mužský kroj na horním Chodsku není ničím odlišný od toho dolského. Bystrým okem pouze zjistíme, že je méně vyšívaný. Vzory zcela zmizely z vesty i z košile. [6]

2.6 Chodské soubory

Díky chodským folklorním souborům se doposud udržují na Chodsku tradice. Zpívají se chodské písničky, které mohou znít v mnoha variantách. Většinou mají stejný nápěv, ale jiná slova. Za chodské tradice nejsou považovány jen kroje, ale i pásma, v nichž jsou představovány tradiční chodské doprovodné nástroje nebo předměty, se kterými se již setkat nemůžeme (např. cepy). [14]

2.6.1 Chodský soubor Mrákov z Mrákova

Chodský soubor Mrákov (dále jen CHSM) byl založen Adamem Nejdlem v roce 1961. Nápad na jeho vytvoření dostal v roce 1961, když navštívil obec Pelechy k jejímu padesátiletému výročí a zhlédl tam vystoupení Chodského souboru spojařů z Domažlic. Na tento popud založil „opravdu chodský, nefalšovaný“ soubor. Ještě v onen rok vystoupil soubor při příležitosti otevření mrákovské školy. Soubor spolupracoval se sestrami Bílkovými z Mrákova, které jim pomáhaly hlavně s vyhotovením a udržováním krojů. Soubor měl v té době 50 členů. V následujících letech objížděl většinou vystoupení v domažlickém regionu. Od roku 1963 dodnes se každoročně koná „Chodská hyjta“ (hyjta = návštěva) v Mrákově, která je přehlídkou vystoupení velkého souboru, malého dětského souboru Mráček, moravského souboru i zahraničních hostů. „Chodská hyjta“ je spojena vždy s Chodskými slavnostmi (druhý víkend v srpnu, kolem svátku sv. Vavřince), které se konají v Domažlicích. Také CHSM na nich má svoje pořady a vystoupení. Chodský soubor Mráček navštěvují malé děti od 5 let. Děti se scházejí jednou týdně a nacvičují pásmo, ve kterém se zobrazuje např. dětská hra, tradice, zároveň se zpívají písničky odpovídající jejich věku a tancují se tance se základními kroky. Po ukončení základní školy mohou děti dále pokračovat v činnosti a navštěvovat velký soubor. V současnosti má CHSM okolo 30 členů, vystupuje nejen po České republice, ale také v zahraničí (např. v Německu, ve Francii, v Itálii). Dlouholetým členem a také vedoucím je pan Josef Nejdle starší. Soubor doprovází chodská dudácká muzika pod vedením Josefa Jarábka. [14]

2.6.2 Národopisný soubor Postřekov

Soubor z Postřekova funguje od roku 1933. Léta předtím však existovalo zvlášť uskupení národopisné skupiny a Kajerova dudácká muzika. Objíždí po České republice různé folklorní festivaly, kde předvádí svá pásma. V nich se obvykle střídá stará a mladá generace tanečníků. Soubor má 15 stálých tanečních párů a věková hranice se pohybuje mezi patnácti a sedmdesáti lety. Páry zpívají písničky a tancují tance typické pro horní Chodsko, vystupují též v autentických krojích. Richard Zubr jako vedoucí a organizátor vystoupení spolupracuje společně s tanečníkem Petrem Buršíkem, který se stará o pěveckou a taneční složku společně s Adam Kuželkou starším. Hudební složku zajišťuje Postřekovská dudácká kapela s kapelníkem Richard Vísnerem. Kromě Národopisného souboru Postřekov (dále jen NSP) existuje také dětský soubor, jehož členové přecházejí do NSP – do tzv. Omladiny kolem třináctého roku. [14]

V roce 2003 oslavil soubor 70 let působení. V rámci oslav bylo vydáno CD s názvem „Zahraj mi houdečku...“. CD obsahuje písně typické pro hodní Chodsko. [15]

2.7 Lidová hudba a tanec na Chodsku

Chodské písničky provázely lid po celý život – od narození (ukolébavky) do smrti. Ačkoli se v písničkách mohou objevovat i složitější témata (filosofická, duchovní či stesk), hrají se vesele a v tempu, aby se na ně dalo tančit. Pomalé písně se moc nevyskytují. Převládá v nich bujarost, veselost, láska, mladost, stáří nebo příroda. Texty jsou převážně lyrické. Zpívá se spíše v tvrdé —dur tónině a takt je třídobý. Stává se, že na jeden nápěv se dá zpívat nespočet slok („*Ha ty svatýj Vavřínečku...*“) a naopak. Čím více se kraj, region blíží k chodské oblasti, tím více najdeme shod v textu či melodii. Rozdíly v textech však můžeme zaznamenat i na území Chodska – mezi horním a dolním. [16]

Melodie vycházejí z hudebních nástrojů, které jsou pro Chodsko typické (dudy, housle, klarinety). Písničky mají jednoduchý nápěv, proto se zpívají nejčastěji ve dvojhlesech (v sextách a terciích), zřídka v trojhlese. Na rytmus a melodii má vliv také bavorská oblast za hranicemi, neboť chodské „*jukačky*“ jsou podobné německým jódlovačkám (přecházejí z polohy prsní do falsetu). [16]

S lidovou hudbou je spojován také tanec. Tanců je mnoho druhů. V klasickém moderním tanci je např. polka jedna, v tanci lidovém jsou však dvě nebo tři s jinými tanečními kroky. Taneční základ se učí děti již v dětských souborech. Nejoblíbenějším tancem je „*Do kolečka*“. Taneční pár se drží kolem pasu, krku anebo mají klasické taneční držení. Přešlapují z nohy na nohu a podupávají si do rytmu. Tancování střídají s točením na místě – tanečnice se podtáčí a tanečník ji popohání za sukni, mimo to dělá poskočný krok. Nejzákladnějším tancem je „*vokolo*“. Tento tanec je volnější a základním krokem je chůze v kole, kdy se začíná vždy levou nohou do rytmu hudby. Postupně se přidává poskočný krok. Další fáze je již těžší, neboť si tanečníci propletou ruce (levá ruka nad pravou rukou tanečníka vpředu a pravá ruka je pod pravou rukou tanečníka, který je vzadu). Pravá noha (ta, na které je váha těla) je mírně přes levou a chodí se s ní na první dobu, tudíž se může zdát, že tanečník „kulhá“. [16]

2.8 Typické hudební nástroje

Oblíbeným a doprovodným nástrojem na Chodsku jsou dudy. Dudy prošly dlouholetým vývojem, a tak jak je známe dnes, se u nás ukázaly náhodou z Německa v 19. století. Nejdříve byly dudy nafukovací – vzduch se do nich vháněl ústy, poté se píšťala nahradila měchem (puklem). [17]

Dudy se tedy skládají z „*huku*“, „*předničky*“ (píšťaly), měchu a pytle. Měchem se do nich vhání vzduch, který se drží v pytli. Dudák na něj podle potřeby tlačí svým loktem a posouvá vzduch do dvou píšťal. První píšťala, neboli „*přednička*“, je určena k hraní tónů. Na „*předničce*“ je 7 děr (7 tónů - od malého b po c² mimo c¹), které jsou při hře zakryté a prsty na nich se postupně odkrývají. Druhá, zadní píšťala, tzv. „*huk*“, má ladění v tónině Es dur, proto je také většina písní v této tónině. Celý nástroj je vyroben ze švestkového dřeva a na konci obou píšťal jsou volské rohy. [18]

Pukl není sólový nástroj, spíše doprovází zpěváky. Hraje buď první hlas se zpěvákem, nebo druhý s vyhrávkami. Přírozená chodská muzika, tzv. „*selcká muzika*“, se skládá ze třech nástrojů: z dud, z houslí a z klarinetu. Dudák („*puklař*“) hraje o oktávu níž než klarinetista, anebo hučí (drží kvintu). „*Houdek*“ (houslista) hraje druhý hlas ke klarinetu. Doprovází zpěv v sextách nebo v terciích. Housle mají většinou jiné ladění kvůli strunám. Jsou přeladěné o malou tercii výš (b, f¹, c¹, g²). „*Piskač*“ neboli

klarinetista hraje melodii o oktávu výš než dudy a doplňuje ji trylky a nátryly. Klarinet má ladění v Es. [16]

V dudáckých kapelách jsou ještě dva nástroje. Ke klarinetu, který zní v Es dur, se přidává B klarinet a basa. Také existují nástroje, jimiž se zpestří repertoár chodských písniček a není těžké se na ně naučit hrát. Na valchu, na vozembouch i na fanfrnoch se děti učí hrát už v chodských souborech. [16]

3 SLAVNÁ JMÉNA NA CHODSKU

Jindřich Jindřich je jedno z nejzvučnějších jmen na Chodsku. Narodil se do hudební rodiny v roce 1876 v Klenčí pod Čerchovem. Jeho matka byla zpěvačka a varhanistka a otec učil dlouhá léta ve škole v Klenčí, věnoval se též hudbě. Jindřich pokračoval v otcových šlépějích a vydal se také na pedagogickou dráhu. Učil několik let na Prachaticku, ale v roce 1897 byl na své přání přeložen do Domažlic na chlapeckou školu. Kromě funkce učitele vykonával také funkci sbormistra ve sboru Čerchovan. Díky sboru mohl komponovat a své noty uvádět do praxe. Jeho kompozice se tak líbily, že mu byla nabídnuta práce pro Emu Destinnovou nebo Emila a Karla Burianovy. Paní E. Destinnová ho dokonce označila za českého Schuberta. Ačkoli všechny tři zpěváky na několika koncertech doprovázel, byl mu náš kraj milejší a zůstal v něm. Do Domažlic přijal pozvání od J. Jindřicha také Jaroslav Vrchlický, který zde dožil svůj poslední rok života. Od patnácti let se Jindřich zabýval lidovými písněmi, kroji, pohádkami, pověstmi a vlastně vším, co k lidové kultuře patří. Během světové války společně s Jindřichem Šimonem Baarem chodili po chodských vesnicích a sbírali materiály (J. Š. Baar texty a Jindřich melodie). Po válce bylo po Chodsku sebráno přes tisíc písní, textů a melodií, a to nejen od J. Š. Baara a J. Jindřicha, ale také od K. J. Erbena, L. Kuby, B. Němcové a dalších. Společnost se mohla seznámit s 1. dílem Chodského zpěvníku v roce 1926. Texty byly psané v bulačině (v chodském nářečí). Během následujících let vyšlo ještě dalších šest dílů tohoto zpěvníku. Bohužel se nevytiskl a nedostal do prodeje samostatný svazek tzv. Darebných písniček. Dodnes bohužel zůstává pouze v rukopisné formě. Svůj obdiv zaslouží také díky 41 chodským písničkám, které vydal s dobovými snímky. [19]

Na Jindřichově pohřbu zaznělo jeho dílo Bulačina – „chodská hymna“ v podání Chodského tria a Konrádyho dudácké muziky. [5]

Dalším významným klenečským rodákem a vlastencem byl farář, spisovatel Jindřich Šimon Baar. Narodil se v roce 1869. Jeho otec Alois Jindřich byl výborný klavírista, který se náhodou usadil v Klenčí a vypomáhal s hudební výchovou na základní škole. Tuto školu J. Š. Baar absolvoval a poté nastoupil na domažlické gymnázium. To po něm bylo o pár desítek let pojmenováno. Neměl tak velké štěstí jako J. Jindřich, a proto se po gymnáziu vydal na bohosloveckou dráhu. Byl vysvěcen

na kněze, nicméně se celý život věnoval spíše poezii. Jak již bylo zmíněno, přátelil se též s mladším J. Jindřichem, s nímž se vydával na poutě po chodských vesnicích, kde sbírali inspiraci pro svoji tvorbu. Ve dvacátých letech 19. století vychází trilogie o chodském venkově – Paní Komisarka, Lúsy a Osmatřicátníci. Ačkoli se Bulačina připisuje J. Jindřichovi, J. Š. Baar se zasloužil o její text. Vyšla nejdříve jako prozaický text ve sbírce Rodnému kraji. Jako folklorista náš kraj obohatil o 1 400 sepsaných textů chodských písní a díky jeho pomoci byla napsána i Chodská čítanka od F. Teplého a J. F. Hrušky. [20]

I když Ludvík Kuba nebyl pravým Chodem, přispěl svou sbírkou chodských písní k dalšímu rozšíření písňové sbírky. Dílo se váže k druhé polovině 19. století. Písně sbíral od mladší až po tu nejstarší generaci. Jedná se o písně lidové, ve kterých se zpívá o lásce, o vojně, o svatbě, může mezi nimi být i nějaká koleda. O rozšíření těchto písniček v rámci textu se postaral J. Jindřich ve svém Chodském zpěvníku nebo Erben ve své sbírce. Kubovy notové zápisy písní jsou většinou dvou až čtyřhlasé, jen velmi zřídka se vyskytuje jednohlas. Jeho zápisy jsou však netradiční svými variacemi textů a nápěvů. [21]

4 PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části bakalářské práce jsou uvedeny činnosti na 2 týdny v mateřské škole. Pásmo písniček a říkadel je zaměřeno na rozvoj hudebních schopností a dovedností dítěte. Vybrala jsme si název: U muziky, protože každá událost na Chodsku je spojená s muzikou a veselím.

Zvolila jsme si pro realizaci Mateřskou školu Mrákov, která byla nejvhodnější pro organizaci hudebních činností, protože obec Mrákov je jedna z jedenácti chodských vesnic, kde se děti mohou setkat s dosud živým folklórem. Pracovala jsem s dětmi z heterogenní třídy, kde se věková hranice pohybovala mezi třemi a šesti roky. Nejpočetnější věková kategorie byla ta předškolní (6 let). Po řízených činnostech následovaly krátké zpětné vazby od dětí, které se promítají i v mé sebereflexi po každém dni.

5 REALIZACE PRAKTICKÉ ČÁSTI

Pásmo: U muziky

1. den

Ranní hry

Pomůcky: pastelky, tužka

Organizace:

Pracovní list obsahuje hudební nástroje – housle [22], kontrabas [23], klarinet [24]. Úkolem dítěte je doplnit poslední čtvrtý nástroj (dudy). Obrázky si také může vybarvit. (Příloha 6 obsahuje pracovní list)

Cíl: rozvoj grafomotoriky, rozvoj fantazie, rozvoj pozornosti

Výstup: dítě zvládne vybarvit hudební nástroje a pojmenovat ten, který chybí

Řízená činnost v MŠ:

Motivace: „V jedné chodské vesnici se narodil kluk jménem Honza, ale nebyl to hloupý Honza, jak ho všichni znáte. Měl ve vsi spoustu kamarádů, a dokonce i holky se o něj zajímaly. Co ale neměl rád, byly jeho sny. Každý večer uléhal pod „porušku“ a měl strach, co se mu bude zdát. Jelikož byl unavený po celém dni, kdy pomáhal rodičům na poli, usnul hned. Objevil se na pouťové zábavě, kde bylo nějaké podezřelé ticho – nehrála tam totiž žádná muzika.“

Pomůcky: CD, Orffovy nástroje, obrázky nástrojů

Organizace:

Uprostřed kruhu paní učitelka připraví pro děti překvapení. Ve dvou šátcích je zabalená knížka, která má na sobě chodský motiv. Na odkrytí knížky se podílejí všechny děti. V knížce se každý den objeví kousek příběhu. Příběh bude číst babička v chodském kroji, v šátku a s brýlemi.

Děti budou poslouchat tradiční chodskou písničku. Klasickou písničku, která se objevuje u každé muziky/ na každém bále. Po poslechu paní učitelka ráda pozná pocity dětí z písničky, jak na ně písnička působila, co v nich vyvolávala. Nechá je zavzpomínat na nástroje, které slyšely. Když nebudou vědět, nechám je vybrat

z nástrojů na obrázcích. Nahrávku přehrají ještě jednou a poté si děti vyberou z Orffových nástrojů ty nejpodobnější, aby si taky mohly zahrát na muzikanty.

Všechny děti budou mít možnost si zahrát na každý nástroj. Paní učitelka se stane na začátku dirigentem (kapelníkem) a celou muziku bude řídit. Následně se může s někým z dětí vyměnit, aby si i dítě zkusilo roli vedoucího.

(písnička z CD mrákovského souboru)

Cíle: rozvoj zvukové paměti, rozvoj smyslového vnímání, rozvoj prosociálního chování, rozvoj schopnosti rozpoznávat zvuky

Výstupy: dítě zvládá udržet tempo, dítě umí od sebe rozlišit nástroje

Sebereflexe:

Děti již při mém příchodu byly překvapené, neboť jsem na sobě měla něco neobvyklého. Na začátku řízené činnosti jsme ještě četli víkendový deník, do kterého se krátce zapisuje, co dělalo dítě o víkendu. Ostatní měly také možnost se vyjádřit a pochlubit se, co dělaly o víkendu. Dále jsme pokračovali motivací, která měla pozitivní ohlas hlavně díky brýlím, které jsem si nasadila při čtení. Měla jsme obavy, zda to děti spíše nevystraší (hlavně ty menší), ale obavy byly zbytečné. Obsah motivace dětem unikl. Myslím, že to způsobily nové podněty, kterých během krátkého času bylo několik.

Poznávání nástrojů šlo hlavně šestiletým a pětiletým dětem. Myslím si, že proto, že se již s některými nástroji seznámily dříve. Pozitivní věcí na této aktivitě byly obrázky, které dětem přiblížily vizuální stánku nástrojů. Dále jsem přinesla Orffovy nástroje. Děti měly možnost se rozhodnout, který nástroj nahradí v muzice klarinet, housle, kontrabas a který dudy. Každé dítě si vybralo ze 4 druhů nástrojů a tím se vytvořily skupiny. Při činnosti děti opakovaly po mně rytmická cvičení, která byla odstupňována od nejjednoduššího po nejtěžší. Prvním cvičením bylo klepání stejného rytmu na dřívka opakovaně. Já jsem se stala dirigentem a ukazovala jsem, kdy se má který nástroj přidávat. Toto cvičení se podle mého názoru povedlo, i když v heterogenní třídě jsou čerstvě tříleté děti, které se od ledna začaly teprve adaptovat. To vedlo i k tomu, že byly mírně zmatené. Zajímavé bylo, že když jsem ukazovala sílu tónů, děti měly

tendenci zrychlovat a zpomalovat. Další rytmické cvičení jsem zvolila těžší, protože jsem na starších dětech viděla, že je to příliš nebaví. Určila jsem dva rytmy (jeden lehčí, jeden těžší - Příloha 15). Jednodušší rytmus jsem naučila dvě skupinky, ten složitější další dvě, v nichž bylo více předškolních dětí. Zpočátku dětem trvalo, než pochopily, co je jejich úkolem. Děti měly tendenci hrát jen jeden rytmus, nikoli dva rozdílné. Díky předškolákům a hudebně zdatným jedincům se dva rytmy povedlo udržet. Výsledek mě velmi překvapil, protože děti byly soustředěné. Poslední rytmické cvičení bylo lehčí. Bylo podobné tomu prvnímu, jen s menší obměnou, která se týkala konce. Na konci děti s hrou na nástroj nekončily společně, ale postupně. Byla jsem velmi překvapená, jak dlouho udržely pozornost.

2. den

Ranní hry

Pomůcky: pastelky, tužka

Organizace:

V pracovním listu si dítě bude představovat noty na notové osnově (na vlnách [25]) různých hudebních nástrojů a k tomu bude říkat říkadlo. (Příloha 7 obsahuje příklad pracovního list)

Cíl: rozvoj grafomotoriky, rozvoj fantazie, rozvoj jemné motoriky

Výstup: dítě umí samo obtáhnout a dokončit jeden z grafomotorických tvarů, dítě zvládá spojit mluvené slovo se psaním grafomotorického cvičení

Řízená činnost v MŠ:

Motivace: „Konečně se našli na pouťové veselici nějací ti muzikanti, a tak se mohlo začít tančit ve velkém. Na každou zábavu byli pozváni všichni lidé z okolí, protože kdyby náhodou někdo nebyl nepozvaný, mohl by pomlouvat! Mladá chasa začala, panečku, to byl ale tanec! Přidali se i staří. Hodně se zpívalo a také tancovalo. Tanec se předával z generace na generaci, takže staří učili ty mladší, zač je toho loket (to znamená, že třeba mamka a taťka učili svoje děti tancovat nebo i ony samy se koukaly a napodobovaly tanec rodičů).“

Organizace:

Nejdříve paní učitelka naučí děti písničku. Bude předzpívávat dva takty a děti budou opakovat po ní, poté zopakují písničku společně celou. Písnička se může zkusit i s dudami, dodají písničce stálé tempo a na dohru se děti mohou pokusit o tanec. Tanec se děti částečně naučí při ranní pohybové činnosti. Stupeň zátěže je rozdělený pro starší a mladší.

písnička: „Serum let sem neviděl, neslyšel muziku...“

Obrázek 1 písnička 1převzata z [26]

1. sloka:

II: Serum let sem neviděl, neslyšel muziku. :II

II: Přišla pro mě žena má, poj demů karbaníku. :II

2. sloka:

II: Na to sem se rozpomíl, že sem já hospodář. :II

II: Počal sem se ženy ptát, copa mě k večeři dá. :II

Pohybová část písničky:

Starší děti stojí v kruhu a drží se za ruce. Tancují valčíkový krok vpřed a vzad a poskakují z místa na místo. Mladší děti udělají kruh z vnější strany, drží se za ruce a chodí kolem starších dětí na jednu i na druhou stranu.

Cíle: rozvoj koordinace pohybu, rozvoj pozornosti, rozvoj rytmického cítění, rozvoj koordinace textu a melodie, rozvoj porozumění textu písničky

Výstup: dítě umí udržet pozornost, dítě zvládá taneční kroky, dítě dokáže porozumět písničce

Sebereflexe:

Písnička: „Serum let sem nevjidíl...“ byla pro děti nevšední, protože v originálním znění jeden předzpívává a ostatní zpěváci opakují. My jsme zpívali všichni všechno, ale předškolní děti, které už někdy viděly vystoupení CHSM, správně konstatovaly, že se zpívá písnička jinak. Já jsem se nebránila změně, kterou děti navrhly, tak jsme vyzkoušeli i jejich návrh. Textu děti porozuměly velmi rychle, ač byl v chodském nářečí. Písničku jsem střídala s pohybovou částí, která děti oslovila více, protože si při valčíkovém kroku připadaly jako na houpačce. Během náročnější části řízené činnosti jsem zapojila rytmická cvičení (tleskání do rytmu) a střídání poloh při zpívání (stoj, klek, dřep), abych udržela pozornost dětí.

3. Den

Ranní hry

Pomůcky: knížky o Chodsku, keramika, kroj, čakana, hudební nástroje

Organizace:

Děti se mají možnost seznámit s předměty z Chodska po celé dva týdny. Díky spolupráci rodičů se rozšiřuje výstava materiálů/věcí, které si děti mohou prohlédnout.

Cíl: rozvoj vnímání, rozvoj zájmu o věci kolem sebe, rozvoj trpělivosti, jak pracovat s knihou

Výstup: dítě umí správně zacházet s knihou, dítě se rádo zajímá o svůj region

Řízená činnost v MŠ:

Motivace: „U muziky byl každý stůl určený pro někoho jiného. Jeden byl pro omladinu (pro holky a kluky), druhý třeba pro jejich rodiče (maminky, tatínky) a ten třetí třeba i pro prarodiče (babičky, dědečky). Ti si chodí k muzice hlavně popovídat a okouknout, co je nového – kdo s kým chodí, kdo se s kým pohádá nebo popere, aby si měli o čem povídat pak celý rok. Občas se ale stane, že mladá děvčata s chlapci poprosí svoje babičky a dědečky, aby taky ukázali, jestli ještě nezapomněli tancovat a zpívat. Třeba teď si vybrali tuze známou písničku.“

Pomůcky: šátky

Organizace:

Písnička: „Míla babka“ je pro děti známá písnička, která se zpívá běžně v mateřských školách, proto se k ní děti naučí i tanec, který k ní patří (mazurka).

písnička: „Míla babka“

58.
Tanec „Bába — Mazúrka.“
 (Srov. s č. 55. IV.)

Moderato.
mf

1. | Mi-la babka šty-ry jabka, dě-re-ček mil jen dje; |
 | dyj mjl, babko, jed-no jabko, bu-re-me mít styj - ně. |

2. Mil děreček, mil kožišek, ha babjička jupku,
 poj, děrečku, na mazúrku, já si s tebou tupnu!
 (enom malú chvílku!) —

3. Kolibála bába děrka na vysokým párezu,
 nebureš-li, děrku, spáti, já tě hodně narežu!
 (Srov. s č. 37. VII. A)

*) 3. a 4. hlas možno vynechať.

Obrázek 2 písnička 2 převzata z [27]

Pohybová část písničky:

Děti se rozdělí do dvojic a postaví se za sebe. Dítě vpředu nastaví ruce do pravého úhlu dlaněmi před sebe. Dítě vzadu ho za dlaně chytí.

Tancují se dva úkroky do strany a následuje jeden krok zpět, dvakrát se na místě zadupe. Dítě vpředu se na dítě, které je za ním, otočí z jedné i z druhé strany, následuje otočka dokola. (Dítě, které je vzadu, stojí, otočka platí pouze pro dítě vepředu.)

Pro starší děti, které už mají mazurku zažitou z předešlých let, může být menší obměna na konci, kdy si tanečníci vymění místo. Tanečník v předu oběhne tanečnicka vzadu, tak si vymění pozice. (v Příloha 13 je foto z nácvičku mazurky)

Cíle: rozvoj koordinace těla, rozvoj spolupráce ve dvojici, rozvoj rytmizace, rozvoj pohybu a mluveného slova

Výstup: dítě umí spolupracovat s kamarádem, dítě zvládá taneční kroky, dítě umí reagovat na změny v tanci

Sebereflexe:

Ačkoliv děti znaly nápěv i text písničky, byla pro ně trochu nevšední díky chodskému nářečí. Vysvětlili jsme si tedy význam několika slov, které děti neznaly. Na pohybovou část jsem děti rozdělila do dvou skupin. Zpočátku jsme

se učili kroky dohromady se všemi dětmi, ale na spolupráci ve dvojici jsem si vzala jen ty starší. Mladší děti dostaly do rukou dřívka a hrály nám do rytmu. Jelikož jsem si všimla, že děti baví hra v roli, dostaly do dvojic šátek (jeden z dvojice hrál babičku a druhý dědečka). Tradiční mazurka se tancuje dvěma kroky doleva a dvěma kroky doprava, ale na Chodsku se ji děti učí s mírnou změnou. Místo dvou kroků doprava je jen jeden krok a následují dva kroky na místě. Děti zprvu zmátla změna kroků, ale bystří jedinci si kroky spočítali a naučili je ostatní. Vzájemná pomoc mezi dětmi byla velkou výhodou i pro mě, protože si na dost věcí přicházely děti samy anebo s malou dopomocí. Byly také hodně všímavé a soustředěné. Myslím, že je tanec velmi zaujal, chtěly jej totiž několikrát opakovat a následující den se ukázal i ve volné hře.

4. den

Ranní hry

Pomůcky: pastelky, tužka

Organizace:

Pracovní list navazuje na činnost z předešlého dne, kdy se hrálo na valchu [28]. Děti si musí uvědomit, jakým způsobem se na ni hrálo, a k tomu jim pomohou tahy svislých čar směrem nahoru [25] a směrem dolů. [25] (v ujasnění napomůže Příloha 8)

Cíl: rozvoj grafomotoriky, rozvoj fantazie, rozvoj myšlení

Výstup: dítě zvládlo rovným tahem čáry nahoru a dolů

Řízená činnost v MŠ:

Motivace: „Honzovi se také zdálo o tom, že někteří muzikanti neměli klasické nástroje, jako jsou dudy, housle, kontrabas nebo klarinet, ale hráli i na jiné chodské nástroje. Na jeden ten nástroj se hrálo lžící a v minulosti se na tomto nástroji pralo prádlo (valcha). Druhým nástrojem je vozembouch. Ten se hodně využíval v hospodě, když zpívali staří dědové (s heligonkami). Dalším a posledním nástrojem je fanfrnoch. Skládá se z koňských žíní a džbánu, který je přikrytý kůží.“

Pomůcky: fanfrnoch, vozembouch, valcha, lžíce, palička

Organizace:

Děti se nejdříve seznámí s novými nástroji. Paní učitelka jim nechá prostor, aby se s nimi seznámily a popustily uzdu své fantazie a pokusily se samy přijít na to, jak se na nástroje hraje. Pokud by si děti nevěděly rady, ukáže jim, jak se na ně správně hraje a nechá děti, aby si na ně samy zahrály.

Děti po seznámení s nástroji se naučí písničku: „My sme muzikanti“ V případě, že děti nebudou ztrácet pozornost, rozdělí je paní učitelka děti na muzikanty a tanečníky/zpěváky a zazpívají si písničku podle vzoru.

(Písnička má pouze dvě sloky, ale nástroje jsou tři, tudíž by bylo možné ještě vymyslet třetí sloku pro fanfrnoch. (v Příloha 12 jsou vyfotografovány děti s nástroji)

písnička: „My sme muzikanti“ (melodie je stejná jako v písničce: „Já jsem muzikant“)

My sme muzikanti

Julie Šlajsová

1. sloka My sme mu-zi-kan-ti při-chá-zi-me z chod-ský ze-mě. My sme mu-zi-kan-ti při-chá-zi-me k vám.
2. sloka My sme mu-zi-kan-ti při-chá-zi-me z chod-ský ze-mě. My sme mu-zi-kan-ti při-chá-zi-me k vám.

9
My u - mi - me hrá-ti. Na co - pa a - sí? Tře - ba na val - šič - ku.
My u - mi - me hrá-ti. Na co - pa a - sí? Tře - ba na vo - zem - bouch

16
Jak - se na - ní hra - je? Fi - dli fi - dli fi - dli dě - rek bá - bu my - dlí, tak hra -
Jak - se na něj hra - je? Fi - dli fi - dli fi - dli dě - rek bá - bu my - dlí, tak hra -

21
je val - šič - ka. Fi - dli fi - dli fi - dli dě - rek bá - bu my - dlí, tak hra - je

27
val - šič - ka. Bum . ta - ra - ta, bum - ta - ra - ta, po - ra - zi - la koč - ka vra - ta,

33
bum - ta - ra - ta, bum - ta - ra - ta, bum - ta - ra - ta, bum.

1. sloka:

My sme muzikanti, přicházíme z chodský země.

My sme muzikanti přicházíme k vám.

My umíme hráti. (zpívají muzikanti)

Na copa asi? (zpívají tanečníci)

Třeba na valšičku. (zpívají muzikanti)

Jak se na ní hraje? (zpívají tanečníci)

Ref: II: Fidli, fidli, fidli děrek bábu mydlí, tak hraje valšička. :||

2. sloka:

My sme muzikanti, přicházíme z chodský země.

My sme muzikanti pricházíme k vám.

My umíme hráti. (zpívají muzikanti)

Na copa asi? (zpívají tanečníci)

Třeba na vozembouch. (zpívají muzikanti)

Jak se na něj hraje? (zpívají tanečníci)

Ref: Bumtarata, bumtarata porazila kočka vrata, bumtarata, bumtarata, bumtarata, bum.

(3.sloka – Vymyslíme s dětmi další sloku pro fantrnoch.)

Cíle: rozvoj hudebního citění, rozvoj myšlení, rozvoj smyslového vnímání, rozvoj učení se něčeho nového

Výstup: dítě ví, jak se jmenují nástroje, dítě zvládá hrát základní rytmická cvičení na chodské nástroje, dítě se rádo seznamuje s něčím novým

Sebereflexe:

Děti se s velkým nadšením rády seznámily s novými nástroji. Překvapilo mě, že si každý na jednotlivý nástroj chtěl zahrát před celou třídou. Několik předškolních dětí si dokonce zapamatovalo techniku (rytmus), jakou jsem před nimi hrála a zopakovaly ji přesně, ačkoli byly až téměř na konci komunikačního kruhu. Myslím, že vozembouch byl nejtěžší na koordinaci pohybů. Návěst písničky jsem si rozdělila na dva dny, jelikož je poměrně rozsáhlá a náročná na realizaci. V pozici muzikantů se díky tomu mohlo vystřídat více dětí, čímž byla uspokojena jejich potřeba uznání a seberealizace.

5. den

Ranní hry

Pomůcky: pastelky, tužka

Organizace:

Poslední pracovní list je motivací k další činnosti, a to ke hře na dudáka s korály. Mladší děti si mají za úkol nacvičit krouživý pohyb v zápěstí. U starších dětí jsem

vytvořila úkol na matematickou pregramotnost. Nejdříve si mají nakreslit korále na šňůru a poté je vybarvit podle vzoru. (ukázka - Příloha 9)

Cíl: rozvoj grafomotoriky, rozvoj fantazie, rozvoj předmatematických představ, rozvoj krouživého pohybu v zápěstí

Výstup: dítě má uvolněné zápěstí při pohybu, dítě zvládá střídat barvy na korálech

Řízená činnost v MŠ:

Motivace: Když muzika nehrála, byl prostor k tomu, aby se dělaly různé legrace, chlapci se převlékali do ženských krojů a hádalo se, kterou ženu představují. Konala se také dámská volenka, ale třeba v Mrákově na bále místo dámské volenky, byla koláčová.

Pomůcky: Orffovy nástroje, chodské nástroje

Organizace:

Děti budou s paní učitelkou opakovat, co se za celý týden naučily (písničky ze zpěvníku J. Jindřicha). Poté si zahrají hru s říkadlem, které děti hrály na návsi nebo při různých příležitostech – na bále, o pouti. Na bále probíhají kromě této hry různé volenky, např. koláčová.

Koláčová volenka:

Pomůcky: CD, židle, koláčky v košíku

Organizace:

Děti chodí při muzice dokola. Kapela střídá rytmy písniček, tudíž si děti zopakují kroky, které už umí, a naučí se také nové. Uprostřed kruhu sedí dívka a má v ruce košík s koláči. K ní se přidají dva chlapci. Dívka dá jednomu košík s koláči, druhému dá z košíku koláč a jde s ním tancovat. Na židli si sedne hoch a čeká, kdo si k němu přijde pro koláč.

Hra:

Pomůcky: korále

Říkadlo:

Chodí dudák po bále, (tleskání)

nosí velké korále. (tleskání)

Komu korále dá,

toho rád má.

Na koho se zamračí, (dupání)

toho bota zatlačí. (dupání)

Organizace:

„Dudák“ chodí v kruhu a má na krku korále. Vybere si kamaráda a pokud se na něj zasměje, předá mu korále a dotyčný se stává „dudákem.“ Jestliže se „dudák“ zamračí, vybíhá z kola a kamarád ho po vnější straně kola honí. Pokud bude „dudák“ chycený, pokračuje ve hře on, pokud se zachrání a doběhne na kamarádovo místo, předává korále dotyčnému.

Cíle: rozvoj řečových dovedností, rozvoj paměti, rozvoj fair play, rozvoj prosociálního chování, koordinace pohybu a mluveného slova, rozvoj respektování druhého

Výstup: dítě zvládne říkadlo s pohybem, dítě umí respektovat druhé

Sebereflexe:

Nechala jsem děti, aby zkusily vymyslet nějakou rytmizaci k říkadlu: „Chodí dudák po bále“ Bylo zajímavé, jak děti vymýšlely rytmy, které se do říkadla hodí nebo nehodí. Učili se je navzájem a starší děti pomáhaly mladším. K mému překvapení využily i Orffovy nástroje, se kterými jsme pracovali v pondělí. Ve třídě je šestiletá holčička, která má výraznou organizační schopnost. Nyní ji velmi dobře využila, neboť v kruhu byly děti seřazené podle nástrojů, které drží v ruce. Má hra na dudáka se tedy proměnila v jinou činnost, než jsem zamýšlela, ale myslím, že i tak byla úspěšná. Při koláčkové volence děti bavilo střídání rychlosti tancování.

6. den

Ranní hry

Pomůcky: lepidlo, barevné papíry, nůžky, pastelky

Organizace: Děti vyrábějí, tvoří na téma Mrákov, Starý Klíčov („Kyčov“). Malují, co se jim vybaví, když se řekne název jejich rodné vesnice. Paní učitelka využije tvorbu dětí při vysvětlování písničky.

Cíl: rozvoj dětského tvoření a kreativity, rozvoj správné držení tužky a práce s nůžkami

Výstup: dítě správně drží tužku, dítě dbá na opatrnost při práci s nůžkami

Řízená činnost v MŠ:

Motivace: „U muziky se taky vyskytovali „hejtáci.“ To byli lidé z jiných vesnic, kteří přišli „hejtu“ (to znamená na návštěvu), kouknout se, jaké je to na bále jinde než u nich. Nejčastěji k muzice do Mrákova chodili lidé z Domažlic, z Tlumačova nebo ze Stráže, ale největší návštěvou byli „postřekováci“ (tedy kamarádi z Postřekova)! Víte, kde je Postřekov?“

Pomůcky: velká mapa České republiky, pastelky, nůžky, lepidlo, obrázky

Organizace:

Paní učitelka s dětmi si ukáže, kde bydlí, na jaké světové straně se nachází jejich region. Také je důležité zmínit, že se region dále dělí na dolní a horní Chodsko a zda jsou mezi částmi nějaké rozdíly. Paní učitelka přinese různé obrázky a společně je s dětmi umístí, kam patří.

písnička: „Mrákov, Kyčovo“ (stejný nápěv jako v písničce: „Mrákovská hospoda“)

Mrákovo, Kyčovo

Julie Šlajsová

1. sloka Mrá-ko-vo Ky-čo-vo v je-dnom-po-lo-že-ní. Vza-li-mě na voj-nu mo-je po-tě-še-ní.
2. sloka Vza-li-mě da-li-mě ko-ní-čka vra-ný-ho. Já si ho vo-se-dlám, se-dnu si na ně-ho.

1. sloka:

Mrákovo, Kyčovo v jednom položení,

II: vzali mě na vojnu, moje potěšení. :II

2. sloka:

Vzali mně, dali mně koníčka vranýho,

II: já si ho vosedlám, sednu si na něho. :II

Pohybová část písničky:

Při zpěvu se chodí dokola a na druhou sloku se změni směr. Při mezihře a dohře děti tancují poskočný krok a mohou si zavýskat. Výskání je další prvek, který oživí písničku.

Starší děti se mohou naučit tzv. chodské kolečko. Každý tanečník v kole má svoji levou ruku přes pravou ruku tanečníka, který je před ním v kole, a svoji pravou ruku pod levou rukou tanečníka, který je za ním.

Cíle: seznámení se s naším regionem, rozvoj hudebních schopností, rozvoj hudebního cítění, rozvoj porozumění textu písně

Výstupy: dítě umí chodské kolečko, dítě zvládá udržet tempo a rozumí textu písně

Sebereflexe:

Zpívání chodské písničky s pohybem děti naplňovalo víc, než jsem očekávala. Myslím, že to bylo rozdělením dětí podle věku, protože předškolní děti měly

možnost se naučit další tanec. Při nácviu tance jsem si všimla, že největším problémem nebyl rytmus, ale vyhraněnost lateralit dětí. Ačkoli většina předškoláků již vyhraněnou lateralitu má (podle pedagogů v MŠ), neuměli rozlišovat pravou, levou ruku a pravou, levou nohu. Na nácvik písničky jsem využila nahrávku z CD chodského souboru, neboť mou prioritou tohoto dne byla pohybová stránka činnosti. Z předešlé zpětné vazby od dětí bylo totiž zřejmé, že o pohyb velmi stojí.

7. den

Ranní hry

Pomůcky: dřívka

Organizace: Děti mají možnost si zahrát na „kukačku“. Jeden ťuká na dřívka a je někde schovaný, ostatní opakují. Rytmus si dítě vymýšlí samo.

Cíl: rozvoj správnosti opakování rytmu, rozvoj kreativity, rozvoj hudebního cítění

Výstup: dítě umí správně zopakovat rytmus, dítě se nebojí samo vymyslet jednoduchý rytmus

Řízená činnost v MŠ:

Motivace: „Postřekovská chasa má horkou hlavu. Jakmile si z ní někdo udělá legraci, hned by se chtěla hádat. Nejhorší je, když se začnou hádat mrákovská děvčata a postřekovští chlapci. To je teprve mela! Postřekovští se smějí Mrákovským, že nemají vlakovou zastávku a že kvůli tomu musí chodit dva kilometry pěšky. Mrákovští se ale nedají a začnou ukazovat na krok Postřekovských. Prý je chudý jako kostelní myš.“

Organizace:

Děti se rozdělí genderově a naučí se říkanku s pohybem. Paní učitelka může děti nechat, aby vymyslely svoje vlastní pohyby. Každá skupinka (hoši i dívky) se zamyslí nad tím, co říkají v říkankách. Dále zkusí vymyslet, co udělat pro to, aby se jeden druhému nesmál.

Říkadlo pro chlapce:

Jeren, dva, tři, čtyři, pět, šest,

serum, vosum, devět, (počítání na prstech, kluci jdou do rytmu proti holkám)

kerá holka netancuje, (ruce v bok, výskok na jedné noze a výskok na druhé noze)

kouká (bručí) jako medvěd. [23] (nápodoba medvěda)

(chlapci se smějí děvčatům)

Říkadlo pro dívky:

A já vím, nepovím,

co dělá náš Janek, (ruce v bok a ukazování prstem, klepání nohou)

leží tam na peci, (pantomimické ztvárnění)

vylizuje hrnek. [23] (dupání do rytmu)

(dívky se smějí chlapcům)

Cíle: rozvoj koordinace pohybu, rozvoj myšlení, rozvoj rytmického cítění

Výstupy: dítě umí spojit dohromady pohyb a text, dítě umí říct, o čem bylo říkadlo

Sebereflexe:

Počet dětí rapidně klesl z důvodu nemocí a ve školce mně zůstaly hlavně děti pětileté a čtyřleté. Činnosti a tempo se tudíž muselo uzpůsobit stavu, ale práce byla nad mé očekávání velmi dobrá. Myslím, že konečně dostali příležitost i ti jedinci, kteří potřebují více času na přemýšlení a na svůj projev. Atmosféra ve třídě působila klidným dojmem a děti byly velmi pozorné a bystré. Nejzábavnější částí bylo vymýšlení pohybu, protože se děti mohly projevit samy bez ostychu a nebyly ničím omezovány. Pohyb většinou nesouvisel s textem říkadla, ale děti hledaly takový, při kterém by vybily svoji energii a zažily legraci. Během rozebírání textu říkadla mě překvapila morální výbava dětí, neboť se dětem nelíbilo, že se hádají, protože tím ubližují ostatním. Shodli jsme se

dohromady, že není od věci si říct, co se nám nelíbí a co nás bolí, aby kamarádi kolem nás věděli, co nám mohou dělat a co nemohou.

8. den

Řízená činnost v MŠ:

Pomůcky: obrázky s kroji

Organizace:

Paní učitelka děti seznámí s jedním chodským dudákem. Děti mají možnost vidět chlapecký kroj z dolního Chodska, dudy a poslechnou si charakteristický zvuk dud naživo. Společně si s ním děti zazpívají několik písniček, které si již osvojily.

Cíle: rozvoj hudebního cítění, rozvoj trpělivosti, rozvoj pohybové schopnosti, rozvoj paměti

Výstupy: dítě zvládne zazpívat písničky, dítě pozná zvuk hudebního nástroje, dítě se dokáže přizpůsobit tempu

Sebereflexe:

Udělali jsme si společně s dětmi přehlídku „chodského folklóru“. Děti, které měly doma kroj, si ho pro tento den vzaly do mateřské školy. Ačkoli nebyly oblečené všechny děti, byl to pro ně zážitek, neboť měly na sobě něco nevěšdního a každý také něco jiného (jinak barevného). Obávala jsem se, že ostatní děti, které kroj neměly, nebudou pozitivně naladěné a budou zklamané. Myslím však, že u nich převládl obdiv a zaujetí novým hudebním nástrojem. S dudákem jsem zazpívala dvě písničky na ukázkou, aby děti měly představu o zvuku dud a také o tom, že zpěvák může zpívat i něco jiného, než hraje dudy. Následoval tanec mazurka, který děti nechtěly ani zopakovat, rovnou si ho zatancovaly a zazpívaly si písničku: „Míla babka“. Při další písničce „My jsme muzikanti“ vybrané předškolní děti hrály na valchu a vozembouch. Dobře spolupracovaly s dudákem, se kterým udržovaly oční kontakt. Poslední písničku, kterou jsme si zazpívali, byla „Serum let sem nevjidíl...“, která je jednou z těžších písniček kvůli rychlejšímu tempu. Některé děti ji však neslyšely poprvé

během mého působení v mateřské škole, protože se zpívá také v chodském souboru, jehož jsou nevědomky také součástí. Navštěvují ho jejich rodiče.

Děti nechtěly pustit dudáka ze třídy, proto jsme hráli a zpívali písničky na přání (nejen chodské, také např. „Šla Nanyňka do zelí“). Pro děti byl tento den tím nejlepším, který během všech činností zažily, neboť ho vnímaly jako velký zážitek.

9. den

Řízená činnost v MŠ:

Motivace: „Strejda Hajret z Postřekova jednou povídal, že u nich ve vsi jsou všichni tuze moc hodní. Prý nezná ani žádná zvířata, která by si dělala naschvály. Já s ním bohužel nemůžu zase až moc souhlasit. A víte proč? Zná totiž jednu starou postřekovskou písničku, jejíž text je zvláštní. Tak nastražte uši a poslouchejte!“

Pomůcky: „leporelo s obrázky,“ nahrávka písničky

Organizace:

Děti se naučí písničku: „Potřekovo, velká ves“ Jako doprovod jim hrají dudy z nahrávky. Během poslechu písničky děti mají za úkol tlesknout poté, co uslyší (pro ně) neznámé slovo.

písnička: „Potřekovo, velká ves“

Allegretto. **86.**

1. Po-tře-ko-vo, velká ves, haldom taldom haldom dom
(Radunce**) sú malá ves.)
hu-kús dí-vči kabzu pes, haldom dom.

2. Dívče plače, nařiká, haldom ...
pes ji s kabzú hutiká, haldom ...

3. Neplač, dívče, huž více, haldom ...
pes tě kabzu přinese, haldom ...

4. Vodneseš ji kováři, haldom ...
von tě kabzu přivaři, haldom ...

5. Dá tám řebík, nebo dva, haldom ...
bure kabza hotová, haldom ...

Obrázek 3 písnička 3 převzata z [27]

Cíle: rozvoj pozornosti, rozvoj porozumění textu, rozvoj poslechových dovedností

Výstupy: dítě zvládne porozumět textu, dítě umí poslouchat písničku a soustředit se na text

Sebereflexe:

Zvolila jsme tento nevšední nácvik písničky, neboť jsem od dětí při reflexích slýchávala, že je nebaví sedět anebo jenom stát. Potřebovala jsem je tleskáním zaměstnat, aby si neuvědomovaly, že při činnosti sedí, a zároveň se rozvíjely hudební cestou. Můj záměr se mi, myslím, alespoň částečně povedl a byl inspirací pro ostatní pedagogy v MŠ. Mladší děti se učily od starších nápodobou (tleskání). Leporelo, které jsme využili až na konci, bylo poskládáno z obrázků, které představovaly děj v písničce.

10. den

Řízená činnost v MŠ:

Motivace: „Poslední překvapení, které muzika pro tanečnický měla, byl jeden nevšední nástroj, jenž sloužil sedlákům při mlácení obilí. Víte, jak se tomuto nástroji říká?“

Pomůcky: cep, palička

Organizace:

Děti se seznámí s dalším nástrojem, jehož účel byl zcela jiný než ho používat jako rytmický hudební nástroj. Paní učitelka jim přinese ukázat cep a naučí je na něj hrát. Děti dostanou za úkol najít ve třídě také nějaký netradiční nástroj a ukázat ostatním dětem, jak by se na něj hrálo (př. dvě dřevěné kostky).

Hra na cep:

Hráč si položí násadu cepu na rameno. Hlava cepu visí za jeho zády. V jedné ruce si přidržuje cep tak, aby byl přibližně v polovině, a v druhé má dřevěnou paličku. Paličkou se klepe na vrchní a spodní část ramene a plynulým pohybem se přechází za hlavu, kde se potřetí klepne do ramena cepu. (Příloha 14 je ukázka hry na cep v praxi)

Cíle: rozvoj koordinace pohybu, rozvoj hudebního citu, rozvoj nácviku hry na netradiční nástroj

Výstupy: dítě zvládne hrát na cep, dítě umí koordinovat své pohyby

Sebereflexe:

Pro děti bylo složité zpočátku pochopit, na co se pracovní nástroj používal. Podcenila jsem přípravu na tuto část řízené činnosti, protože děti si nedokázaly představit, jak vypadá obilí, klas. Nakreslila jsem tedy v průběhu alespoň obrázek, na kterém jsem se to pokusila ukázat. Také si myslím, že by stála za to návštěva zemědělského družstva v letních měsících a přímá ukázka práce s obilím.

Při hře na cep fungovala dobře nápodoba. Po mé ukázce hry na cep jsem ze začátku pomáhala každému, kdo si cep chtěl vyzkoušet. Zlom přišel ani ne v polovině, kdy mi jedna pětiletá holčička řekla, že pomoc nepotřebuje, a já jsem dětem začala pouze přidržovala násadu z důvodu velké váhy celého cepu. Předškolní děti si na hudbu vyzkoušely rytmické cvičení, které se s cepem naučily. Byli i jedinci, kteří drželi tempo a správně si počítali do tří.

6 VÝSLEDKY

V praktické části jsem využila metodu pozorování v rámci činností, které jsem si připravila pro smíšenou třídu. Mým záměrem bylo děti seznámit a naučit několik chodských písniček, říkadel, rytmizaci a pokusit se o základy nejjednodušších chodských tanců. Tyto všechny aspekty jsem proložila motivacemi a hrou v roli, která měla velký úspěch. Snažila jsem se v řízených činnostech propojit některé poznatky z teoretické části společně s hudebními prvky. Například jsme si s dětmi jedno setkání povídali o chodských koláčích a navázali jsme na to pohybovou hrou (Koláčovou volenkou), kterou doprovodily chodské písničky. Cíl naučit děti několik písniček a tanečních kroků se vyplnil s dudákem, který přišel druhý týden, a děti ho prohlásily za nejlepší zážitek. Obávala jsme se zpěvu v nářečí, které se od českého jazyka trochu liší, hlavně ve výslovnosti některých slov či zastaralých výrazů, ale pomohla jsem si Chodským slovníkem od J. Jindřicha nebo jsem význam znala sama.

Po celých deset dní děti prováděly hudební činnosti, které byly přiměřené jejich věku. Také prohlubovaly své hudební schopnosti skrze reprodukci písni a hudebně pohybové činnosti. Pohybem je myšlený i tanec (taneční kroky), který má s hudbou společné metrum a rytmus.

7 DISKUZE

Kdybych tyto činnosti praktikovala v mateřské škole i v dalších letech, určitě bych si je rozdělila do více dnů, aby si je děti více prožily, zapamatovaly si lépe texty písniček nebo říkadel. Pro třídu, ve které je více věkových kategorií najednou, je těžší vymyslet takový program, aby se do něj zvládly zapojit všechny děti: V homogenní řídě by to bylo jednodušší. Jsem si vědoma toho, že ne všechny aktivity v praktické části odpovídají úrovni tříletých dětí, ale tento nedostatek se zlepší mou další praxí v tomto oboru. Nevyvážená činnost byla první den při rytmických dovednostech. Jedna skupina dětí měla udržet svůj rytmus a skupina druhá hrála rytmus jiný. V každé skupině byly však předškolní děti, které zvládly rytmus společně s ostatními udržet.

Podle mého názoru by se z tématu: Chodský folklór dal vytvořit třídní vzdělávací program, který by se opíral o zvyky, protože ty se podle teoretické části udržují po celý rok. V každém měsíci by se děti seznámily s jedním nebo více zvyky, jež by doprovázely hudební, výtvarné nebo dramatické činnosti. Dále bychom je mohli srovnávat se současnými tradicemi a jejich držení.

ZÁVĚR

Zjistila jsem, že děti mají k hudbě – k chodským písničkám a nástrojům – kladný vztah, neboť se zapojovaly do činností velmi rády a vždy s velkým západem. Proto doufám, že mou aktivitou se u dětí rozvířila touha prozkoumávat a učit se novým věcem v rámci jejich života v pěkné jihozápadní oblasti Čech a že děti se budou rády k Chodsku, k chodským tradicím a písničkám vracet i v dalších letech během vzdělávání nebo ve volném čase.

Využití chodského folklóru v mateřské škole je velmi komplexní. Je v něm tolik aspektů, které by bylo možné využít již v předškolním vzdělávání, že by se dalo uvažovat o celoročním zařazení nejen z hlediska hudební složky. Byla jsem překvapena, že jsem byla první, kdo děti seznámil s chodskými hudebními nástroji. Připadá mi jako dobrý nápad využít je při hudebních činnostech, ale samozřejmě respektuji pedagogy v mateřské škole, kteří nemusejí preferovat hudební stránku vzdělávání a nevěnují se primárně jí. Mým cílem bylo objasnit dětem základní informace o rodném regionu, které jsem propojovala s hudebně pohybovými, rytmickými činnostmi nebo říkadly s rytmickým doprovodem. Dbala jsem při těchto aktivitách také na jejich potřeby a atmosféru ve třídě, tudíž některé připravené činnosti byly částečně organizované dětmi. Tento krok jsem si mohla dovolit, protože třídu jsem již půl roku znala.

BIBLIOGRAFIE

- [1] TYLLNER, Lubomír. *Úvod do studia lidové písně*. 1. České Budějovice: Ediční středisko PF ČB, 1989. ISBN 80-7040-006-4.
- [2] BENEŠ, Bohuslav. *Úvod do folkloristiky*. 1. Brno: rektorát UJEP Brno, A. Nováka 1-vlastní náklady, 1979. ISBN 80-210-0090-2.
- [3] MAUR, EDUARD. *Chodové*. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1984.
- [4] NEJDL, Josef a Zdeněk PROCHÁZKA. *Chodsko historické a současné*. 1. Domažlice: Český les v Domažlicích, 2013. ISBN 978-80-87316-39-9.
- [5] Chodsko.net. *Chodsko.net* [online]. b.r. [cit. 2019-01-13]. Dostupné z: <http://www.chodsko.net/chodskem>
- [6] JINDŘICH, Jindřich. *Chodsko*. 1. Praha: Československé akademie věd, 1956.
- [7] MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. 1. Praha: Melantrich, 1989.
- [8] NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*. 1. Újezd: Obecní úřad Újezd, 2015.
- [9] JIRÁSEK, Alois. *Psohlavci*. 1. Praha: Edice knihy Omega, 2014. ISBN ISBN: 978-80-7390-129-5.
- [10] KURCOVÁ, Jitka. *Neobyčejné obyčeje Chodska*. 1. Kolinec: Ag, Akcept. s.r.o., 2014. ISBN 978-80-87018-30-9.
- [11] *Český les*. 1. Praha: Baset, 2005. ISBN 80-7340-064-0.
- [12] Začíná masopust. Potrvá pět dní. *Domažlický deník* [online]. 2018, **26**(6), 1 [cit. 2019-02-14]. Dostupné z: https://domazlicky.denik.cz/zpravy_region/zacina-masopust-potrva-pet-dni-20180209.html
- [13] KUMPEROVÁ, Iva. *Chodské kroje*. 1. Domažlice: Tiskárna MKS Domažlice, 2010. ISBN 978-

80-254-8794-5.

- [14] KALOUSOVÁ, Lucie. *Chodský kroj na prahu 21.století*. Plzeň: Typos, tiskařské závody, s.r.o, 2011. ISBN 978-80-260-0736-4.
- [15] Národopisný soubor Postřekov. *Národopisný soubor Postřekov* [online]. b.r. [cit. 2019-01-13]. Dostupné z: www.postrekovo.cz/cz/
- [16] BAAR, Jindřich a František TEPLÝ. *Chodská čítanka*. 1. Vyškov na Moravě: F.obziny ve Vyškově na Moravě, 1927.
- [17] MARKL, Jaroslav. *Česká dudácká hudba*. 1. Praha: Orbis, 1962.
- [18] SVAČINA, Rudolf a Jan SVAČINA. *Obrázky z Chodska*. 1. Praha: Nakladatel Jan Kobes, 1940.
- [19] ŠPELDA, Antoník. *Chodsko domov můj*. 1. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1975.
- [20] HOFMEISTEROVÁ, Božena. *Okouzlený milenec Chodska*. 1. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1988.
- [21] KUBA, Ludvík. *Lidové písně z Chodska*. 1. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku Akademie věd, 1995. ISBN 80-85010-97-6.
- [22] Housle. *Clipart* [online]. UK, 2018 [cit. 2019-03-04]. Dostupné z: <https://www.clipart.email/download/2001487.html>
- [23] NOVÁK, Petr. Basa. *Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. Praha, 2012 [cit. 2019-03-04]. Dostupné z: <https://wiki.rvp.cz/@api/deki/files/17099/=kontrabas.jpg>
- [24] Klarinet. *Pinterest* [online]. San Francisku, 2010 [cit. 2019-03-04]. Dostupné z: <https://cz.pinterest.com/nriasogas/coloring-pages/>
- [25] Vlňy. *Pinterest* [online]. San Francisko, 2010 [cit. 2019-03-04]. Dostupné z: <https://cz.pinterest.com/pin/535787686905179251/>
- [26] BLÁHA, Zdeněk. *Sto kusů pro sólo a duo dudy*. 1. Domažlice: Okresní kulturní středisko Domažlice, 1990. ISBN 8085066009.

[27] JINDŘICH, Jindřich. *Jindřichův chodský zpěvník*. 2. Kdyně: Okresní osvětový sbor, 1926.

[28] Valcha. *Kozáček* [online]. Praha, 2007 [cit. 2019-03-04]. Dostupné z:

<https://www.kozacek.cz/ostatni-uklidove-potreby/valcha-na-prani-28x48cm-pozinkovana-cz/>

SEZNAM PŘÍLOH, OBRÁZKŮ A TABULEK

Příloha 1 dva druhy koláčů

Příloha 2 světlý kroj–dolní Chodsko

Příloha 3 tmavý kroj–dolní Chodsko

Příloha 4 rukávce a rukávečky

Příloha 5 chlapecký kroj-dolní Chodsko

Příloha 6 pracovní list 1

Příloha 7 pracovní list 2

Příloha 8 pracovní list 3

Příloha 9 pracovní list 4

Příloha 10 „přástkový“ kroj–horní Chodsko

Příloha 11 kroj s „kandůší“-horní Chodsko

Příloha 12 hra na vozembouch, fanfrnoch a valchu

Příloha 13 mazurka

Příloha 14 hra na cep

Příloha 15 2 rytmy

Příloha 16 prohlášení

Obrázek 1 písnička 1

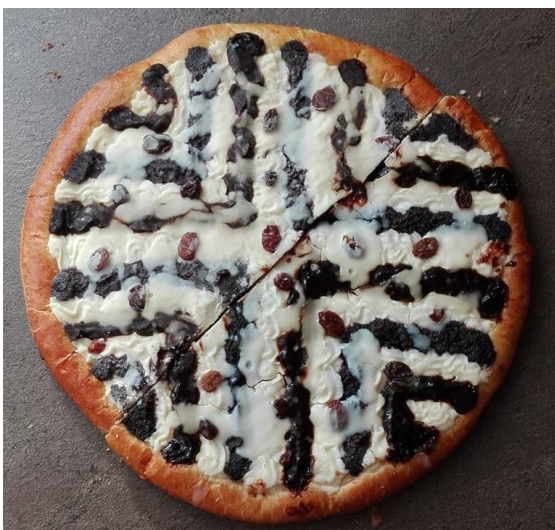
Obrázek 2 písnička 2

Obrázek 3 písnička3

Tabulka 1–Přehled svátků

Přílohy

Příloha 1 dva druhy koláčů

Příloha 2 světlý kroj-dolní Chodsko

Příloha 3 tmavý kroj-dolní Chodsko

Příloha 4 rukávce a rukávečky

Příloha 5 chlapecký kroj-dolní Chodsko

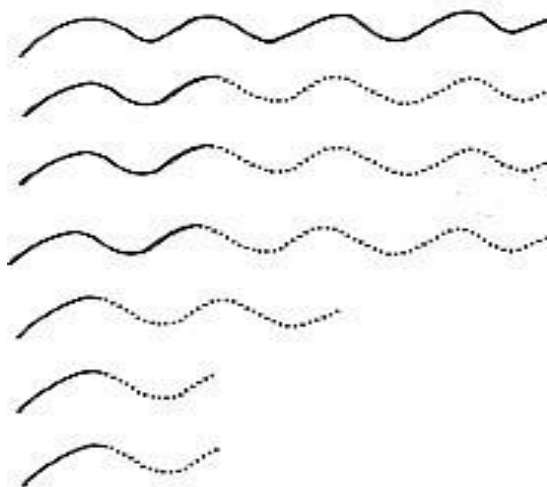
Příloha 6 pracovní list 1

Jaký nástroj chybí? Dokážeš ho nakreslit nebo najít na obrázku v knížce?

Příloha 7 pracovní list 2

Zvládneš dokončit „hudební vlnovku“ (pohyb melodie)?

Říkadlo ke grafomotorickému cviku:

Housle, dudy, klarinet

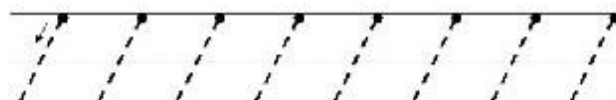
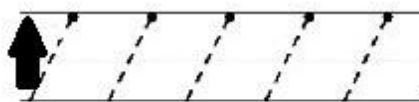
Muzika je z toho hned.

Chybí ještě basička,

bude z toho písnička.

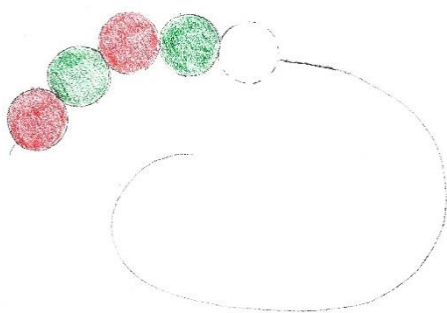
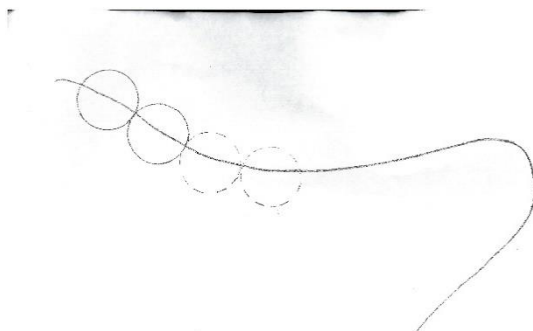
Příloha 8 pracovní list 3

Pomatuješ si, jak se hraje na valchu?

Příloha 9 pracovní list 4

Dokážeš nakreslit na šňůrku korále? Jak jdou po sobě barevně?

Příloha 10 „přástkový“ kroj-horní Chodsko

Obrázek 4 převzato z [13]

Příloha 11 kroj s „kandůš“ -horní Chodsko

Obrázek 5 převzato z [14]

Příloha 12 hra na vozembouch, fanfrnoch a valchu

Příloha 13 mazurka

Příloha 14 hra na cep

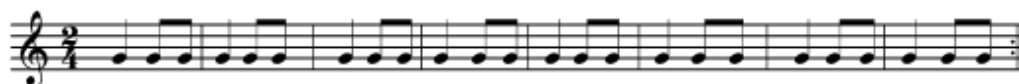

Příloha 15 2 rytmy

1. skupina

2. skupina

Příloha 16 prohlášení

V této příloze uvádím prohlášení, které mi podepsali rodiče dětí z Mateřské školy Mrákov. Originální verzi s podpisy mám u sebe.

4.3.2019

Vážení rodiče,

chtěla bych Vás poprosit o podepsání souhlasu (tento list), abych mohla uveřejnit fotografie s vašimi dětmi ve své bakalářské práci na téma: Chodský folklór v mateřské škole, z povinnosti GDPR. Budou použity fotografie z řízených činností.

Děkuji

Julie Šlajsová

(studentka Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích)

Jméno žáka

podpis zákonného zástupce

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.
- 9.
- 10.
- 11.
- 12.
- 13.
- 14.
- 15.
- 16.
- 17.
- 18.

